Et portræt af en ven

Maleren med rod i Gørding – Eckhardt Johnsen

Af Sv.Aa. Hansen

Eckhardt kom til Gørding i 1919 som 8-årig – hans mor blev i Tyskland og døde i 1958, uden at Eckhardt så hende i mellemtiden. Eckhardts far hængte sig på Lundbækgård (Ajke), da Eckhardt var 18. Han boede hos sine bedsteforældre, der var købmand i Gørding – præget af bl.a. farbror Niels, kaldet *skuespiller Johnsen*, der havde biografen i Gørding og tog ud og læste op. Eckhardt kom til København og prøvede at slå sig igennem som kunstner, blev også gift med en kunstnerinde, Anni Løgstrup, og de fik et barn sammen. De var gift 1940-47. Men han levede ikke på samfundets solside, og mangen en vinter måtte han af sted til Statshospitalet, og da han ikke kunne få liv og kunst – endsige spiritus – til at forenes, valgte han at dele skæbne med sin far i 1955[1].

Jeg, der ligesom Eckhardt var fra Gørding, lærte ham at kende i mine gymnasieår (1936-39). Med sin højere alder, større erfaring og fandenivoldske humør blev han en højt skattet ven. Da han som etableret kunstner blev bosat i København, fortsatte vort venskab lige til hans død. Herigennem kom jeg tæt på Eckhardts mere kontroversielle sider, som bl.a. findes dokumenteret i en fyldig korrespondance, han efterlod mig.

Eckhardt som dreng 1918. Detalje af foto fra Lundbækgaard i Gørding Sognearkiv

Historien fortalt af ham selv

I disse breve fortæller han så at sige historien om sig selv, om sin opvækst og senere udvikling. Disse breve er kaotiske både i skrift (se illustrationen) og i indhold. Eckhardt filosoferede i brevene om alt mellem himmel og jord, over kunst, politik, økonomi, psykologi, religion, erotik o.s.v. Men filosofien løb som regel ud i sandet. Eckhardt rejste en mængde (relevante) spørgsmål, men formåede sjældent at konkludere. Nogle af brevene indeholder også mere konkret stof om hans aktuelle tilværelse eller tidligere oplevelser fra hans barndom og tidlige ungdom. Dette stof tegner billedet af hans problemfyldte virkelighed, eksempelvis:

1 hans lidet lykkelige barndom
2 tvivlen om sit eget talent
3 hans alvorlige manio-depressivitet og
4 hans spegede privatliv

Lad mig begynde med barndommen:

Eckhardt var søn af Hans Johnsen[2], der var berider senere hestehandler, som slog sig på eksport af heste til Tyskland før 1. Verdenskrig. Her traf han i Göttingen Eckhardts mor, Erna Ruch[3]. Det blev til ægteskab og den 26. juli 1911 kom sønnen Eckhardt til verden – opkaldt efter sin morfar, Eckhardt Ruch, lokomotivfører og bosat i Göttingen. Under indtryk af elendigheden i Tyskland efter krigen besluttede forældrene, at Eckhardt skulle til Danmark i 1919 for at *få sul på kroppen* hos bedsteforældrene, storkøbmand Laust Johnsen og hustruen Ane. Eckhardt vendte imidlertid aldrig tilbage til Göttingen, idet forældrenes ægteskab opløstes og moderen forblev i Tyskland. Hun giftede sig ikke på ny, men levede under navnet Erna Johnsen indtil sin død på et alderdomshjem i Göttingen i 1958. Eckhardts far Hans Johnsen vendte efter skilsmissen tilbage til Gørding.

Johnsen-klanen

Farfaderen Laust Johnsen var én af pionererne ved udviklingen af stationsbyen Gørding. Gennem dygtig drift af en købmandsgård med salg en gros og detail blev han hurtig én af stationsbyens matadorer. De sønner, den gamle købmand efterlod sig, synes ikke at have arvet faderens respektable soliditet. I Eckhardts barndom bestod klanen foruden bedsteforældrene af deres børn: Hans (Eckhardts far), onkel Niels[4] – en havareret skuespiller, som drev byens biograf og tjente lidt håndører som lokalreporter til Vestkysten og i øvrigt levede på nas hos søsteren Marie Johnsen (Eckhardts *tante Mie*). Det hindrer imidlertid ikke, at han betød en del på det lokale plan: Som instruktør og medspiller berigede hans byens dilettant-forestillinger. Og gennem en længere årrække samlede han avisernes omtale af nyheder fra Gørding i en række scrapbøger. Desuden bestod klanen af onkel John, som gav sig af med nogle ikke nærmere angivne handelsaffærer i Frankrig og en tid drev en gård i Sdr. Vejrup. I periferien befandt sig onkel Marius, en driftig gårdmand med et eksplosivt temperament, gift med Eckhardts tante Line.

I denne klan voksede Eckhardt op. Her var tante Mie lyspunktet i hans tilværelse. Hun forgudede Eckhardt og erstattede savnet af moderen, der ikke lod høre fra sig. Også faderen spillede tilsyneladende en underlig passiv rolle i forholdet til drengen[5], og i 1929 tog han sit eget liv: han hængte sig i den lille lund bag svogerens ejendom, Lundbækgård. Marius Lauridsen skummede af raseri over, at

Den unge kunstner da han debuterede i Kunstnernes Efterårsudstilling. Foto i Gørding Sognearkiv

hans ejendom var blevet besudlet på den måde[6]. De tre onkler John, Niels Johnsen og Marius Lauridsen var efter Eckhardts opfattelse skurkene i hans barndom.

Skurkene

Herom taler hans breve til mig af 8. og 9. februar 1955: *Hvor var de egentlig yndige [onklerne], og så var den ene klogere end den anden, særlig på mig, og jeg blev* dissekeret *daglig og min plads i tilværelsen var sat af, jeg rangerede ikke særligt højt, vel 3. eller 4. klasse [efter kvalitet] – de var ellers ikke altid enige om noget – men gjaldt det mig var de rørende enige. Det var på det tidspunkt af livet at tante Mie ønskede for mig, at jeg var død – Der er visse ting man ikke glemmer, og der er visse ting man ikke kan tilgive selv om man gerne ville.*

I brevene giver Eckhardt så en nærmere præsentation af onklerne. Om I. M.: Lauridsen og hans forhold til begrebet begavelse hedder det: *har du nogensinde hørt, når I.M. udfolder sig om hans opfattelse af hvad begavelse er? – Når han sagde begavelse, som jeg husker det, svævede det i stuen længe efter – det varede meget længe før han gav slip på dét, somme tider satte han tryk på – jeg kan ikke engang gøre for det – men hvor var han fjoget når han sagde det ... Engang havde tante Mie påstået over for I.M., at jeg var sådan en begavet lille dreng, hvorpå I. M. havde sagt: Hvem fanden skulle han være begavet efter.*

For onkel Niels, skuespilleren, var det begrebet kultur, som var det afgørende: *Kultur sagde onkel Niels, og det var noget han ejede...Kultur og kultur – jeg var vammel af den måde han sagde kultur på...Jeg havde ved en lejlighed hvor kulturen var på tale lyst til at*

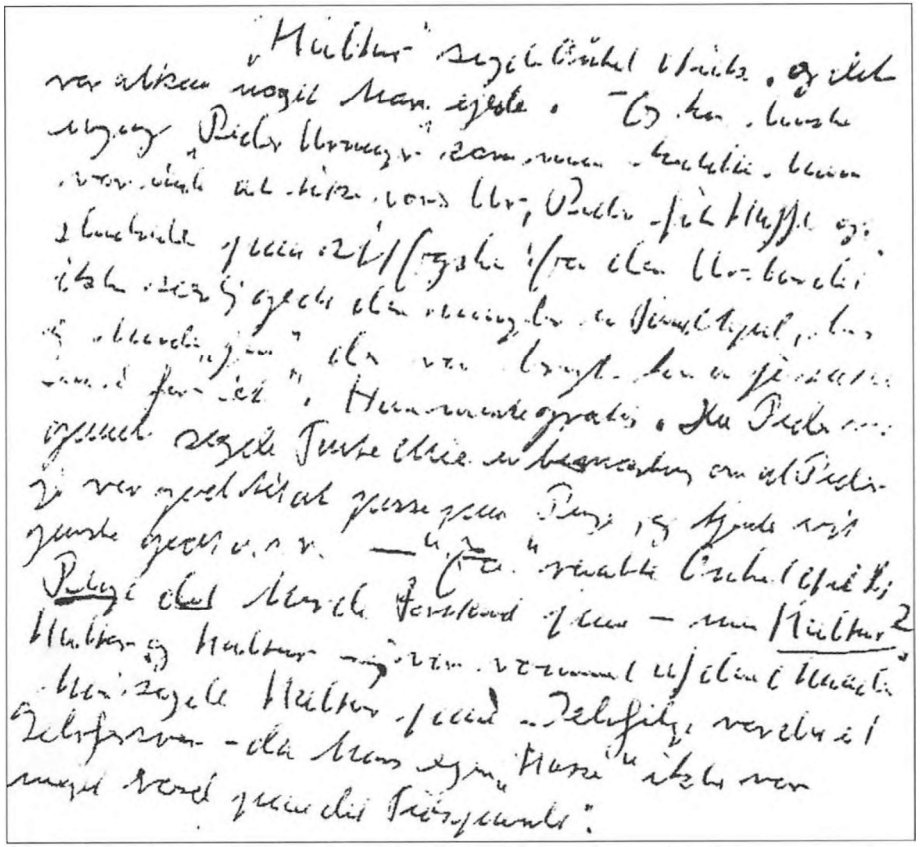

Kultur, sagde Onkel Niels, og det var altsaa noget han ejede.- Jeg kan huske engang Peder Urmager som man kaldte ham, var inde at fikse vores Ur, Peder fik Kaffe og sludrede paa sit jyske: Ja, den Ur har det ikke særlig godt, den mangler en Tandhjul, hvis jeg havde jen der var brugt, ku a sætte en i for ét. Han mente gratis. Da Peder var gaaet sagde Tante Mie [altså Marie Johnsen] en bemærkning om, at Peder jo var god til at passe paa penge, og tjente vist ganske godt o.s.v. – Ja, raabte Onkel Niels Penge det har de Forstand paa – men Kultur? Kultur og Kultur – jeg er vammel af den Maade hans sagde Kultur paa. Selvfølgelig var det et selvforsvar – da hans egen Kasse ikke var meget Værd paa det Tidspunkt. [Uddrag af brev 9.2.1955] Brev tilhører Sv.Aa. Hansen

sige et eller andet, men jeg ville ikke prøve på det, for ikke at risikere en eller anden dramatisk scene. For ved en sådan lejlighed skulle man passe på, da onkel Niels ligefrem var på lur efter om nogen ville sige ham imod. Så gjorde man bedst i at skrubbe af, men det turde man ikke engang af frygt for, at man i hans øjne demonstrerede ... der var noget falsk i hans karakter, der kom frem i sådan et øjeblik og gjorde mig fandens ubehagelig til mode. Al hans falskhed påvirkede mig i det hele taget, så at jeg har meget at takke ham for. Ham tror jeg nok, jeg bærer mest nag til – ja jeg tror at jeg hader ham mere end noget andet menneske – for efterhånden ved jeg hvad had er.

Onkel John [den tredje onkel] holdt ikke mindst af at dissekere *mig. Og fandt i høj grad ud af at jeg var et dårligt lig, når han dissekerede. – Når han kom hjem i pomp og pragt og fortalte om sine strålende forretningsrejser i Frankrig – der var faktisk ikke meget tilbage når onkel John havde dissekeret mig. Hvor var han fransk onkel John. Han fortalte engang med overbevisning i sin bævrende stemme, at Paris var verdens hovedstad. Jeg tror det var onkel Marius og onkel Niels han skulle gøre sig til for.* Eckhardt erkender dog, at onkel John var den første til at anerkende hans maleriske talent og konkludere forsonligt, *at onkel John har været en god kammerat, men det var ligesom at når han skulle til at vise det, så var han væk – enten skulle han giftes, eller også »var der så meget nu for tiden«.*

Efterhånden gled onkel John tilsyneladende ud af Johnsen-klanen i Gørding. Jeg, der kom en del i huset i 30erne, har aldrig mødt ham, og husets naboer i disse år kendte ham heller ikke. Ikke desto mindre fulgte han åbenbart Eckhardts kunstneriske karriere med positiv interesse. Ved en mindeophængning for Eckhardt hos Koloristerne i 1956 bidrog grosserer John Johnsen med tre af Eckhardts billeder.

Der var stil over Hans Johnsen, Eckhardts far, da han solgte heste til kejser Wilhelm i Göttingen før 1. Verdenskrig. Foto i Gørding Sognearkiv

Kan talentet bære?

Prøvelserne i barndommen sammenfatter Eckhardt på følgende vis: *Men Sv.Aa – du kan tro, at jeg ved, hvad det vil sige at få sin dømmekraft af omgivelserne ødelagt. Jeg ved hvad det betyder altid at være i en evig angst for sine nærmeste og hvordan det kan virke på et menneske. Med årene har jeg lært en hel del om hvad tryghed i barneårene kan betyde.*

Eckhardt tvivlede jævnt hen på sit talent. Og spiren til denne stadig nagende tvivl blev altså solidt lagt i barndommen. Han vender tilbage til dette spørgsmål i brevet af 9.2.1955, hvori det hedder: *De fleste gange jeg har malet et billede har jeg den ide, at det er lige til brokkassen, af samme grund kan jeg være langt nede, hvis ikke andre engang imellem* stivede mig af *ved at fortælle mig at jeg har* talent, *at det var et godt billede, som så godt ud. Ja jeg vil endda hævde at hvis andre ikke havde fortalt mig at jeg har talent, så havde jeg aldrig fundet på at male – i alle tilfælde ikke for alvor.*

Et konkret eksempel på hans følsomhed over for spørgsmålet om talent findes senere i brevet, hvor han fortæller om sin deltagelse i en animeret sammenkomst mellem nogle malere: *Jeg tror det var til efterårsudstillingens 50-års jubilæum*[7]. *Blandt deltagerne var Carl Henning Pedersen, Egill Jacobsen og en »stangdrukken« Jens Søndergaard. Pludselig råbte Søndergaard ind i hovedet på mig – Det er noget lort du har lavet. Grundet min autoritetstro – og den forgabelse jeg havde i Søndergaards billeder kan du bande på, at jeg blev ked af det – den gang.*

For en så ung og relativ ukendt kunstner, som Eckhardt var i begyndelsen af 30erne, var det en kærkommen støtte til selvtilliden at blive nævnt i P.H.'s bog *Hvad med kulturen* (dec. 1933) jævnsides med idolet Jens Søndergaard, selvom de to malere ikke af P.H. nævnes udelukkende for det gode i bogens sidste afsnit med titlen *Hitlerstilen*. Her præsenterer P.H. de to malere som eksempler på den nye *sorte* kunst, nemlig med et billede af Søndergaard samt Eckhardts billede af Lundbækgård. De får begge nogle drøje ord med på vejen. Søndergaards landskaber karakteriseres som *det talentfulde*

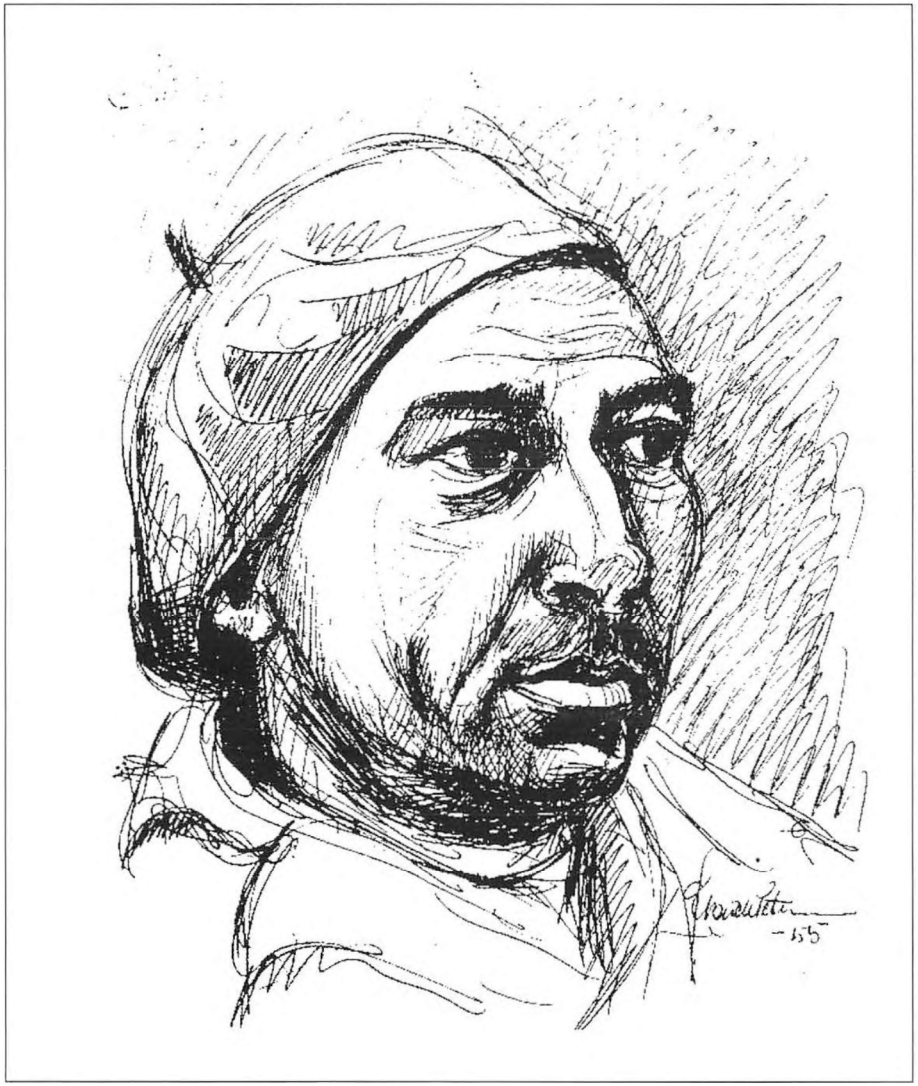

Eckhardt – en stregtegning fra Gantzel Lauridsens artikel i Lokal-årbogen, 1990. Tegningen kan været lavet af S. Hauch Petersen og er dateret 1955

første tegn på mørket. I 1920 ville han have været en undtagelse og han ville selv være blevet trukket over i det klarere og lysere. I fortsættelse heraf hedder det på næste side om Eckhardts billede[8]: *I stedet har Søndergaard dannet skole i mystik. Huset [Lundbækgård] ligner en larve på sugevorter. Gavlen skeler til stakittet, som om den ville æde det. Uhyggen breder sig.* Så var det sagt. De nye malere faldt ikke i P. H.'s smag, men han frakender dem ikke talent. Uanset den urimelige placering af genren som et udslag af krisen og Hitlers magtovertagelse var den til gavn for Eckhardt, som herigennem med et slag blev gjort bekendt for en større offentlighed.

Medvind

I 1940 blev Eckhardt gift med malerinden Anni Løgstrup, som er kendt for sine billeder fra Dyrehavsbakken og fra det tyrefægtende Spanien[9]. Der blev i ægteskabet født en søn, Hans Johnsen, inden det i 1947 opløstes.

For Eckhardt er disse år i 1940erne kendetegnet af en voldsom aktivitet. Familielivet ser ud til at have givet ham fornøden ro og stabilitet – samt en gensidig inspiration, som f.eks. allerede i 1940 gav sig udslag i en fælles separatudstilling. Nogle landskabsmalerier malet på Gørding-egnen i 1942 gav igen grundlag for at udstille på Kunstnernes Efterårsudstilling i 1942 og 43 og de følgende år udstillede han regelmæssigt[10]. Eckhardt Johnsens navn fik efterhånden en god klang i kunstkredse og en del private meldte sig som købere, således havde han kontakt med fru Elna Fonnesbech-Sandberg – den tidlige opkøber af Cobra-kunst, og kom i stald hos Galleri Birch (sammen med Knud Nielsen)[11]

En kærkommen gæst

I 1940erne og 50erne var Eckhardt blevet en kærkommen gæst i vores hjem i Hvidovre. Mellem depressionerne var Eckhardt nemlig en fornøjelig og munter ven. Han elskede børn og blev livet igennem selv ved at være et legebarn. Derfor ventede min datter Lone, født 1947, altid i spænding på, hvad han ville forlyste hende med, når han næste gang fik nogle dages orlov fra anstalten i Nykøbing. Han kunne have ting med, som han havde lavet til hendes dukker, og under alle omstændigheder blev der liv i huset, når Eckhardt satte sig til klaveret og improviserede nogle lystige melodier i kraft af sit fantastiske musikalske gehør.

Selv glædede jeg mig over diskussionerne med Eckhardt over de utallige emner, han så levende interesserede sig for. Han berigede mig som ven, og det gjaldt tilsyneladende også den anden vej. I et brev af 31.1.1955 skriver han: *Kære Sv. Aa. Tak for i går – og tak for din måde at være på – ganske vist var det jo ikke så længe vi fik lejlighed til at snakke. Men ind i mellem alt det alvorlige fik vi dog et billigt grin over mangt og meget. Det er nemlig det skægge ved at tale med dig, at man engang imellem kan more sig over menneskenes »måde« at være på.*

I Eckhardts maniske perioder kunne hans formidable humør resultere i mere barokke indslag. I en periode fik han for skik at besøge mig på mit arbejdssted i Statistisk Departement for at diskutere om *verdens forkerte indretning.* Det foregik desværre ikke i stilhed. Når Eckhardt dukkede op i sit daglige vagabondantræk, virkede han naturligvis som et fremmedlegeme, som frastødte de ansatte pæne borgerlige damer. Til gengæld virkede hans overvældende maskuline charme så tiltrækkende på de begivenhedsfattige ældre damer, at de ikke undså sig for at flirte med *vilddyret.* Det tøvede Eckhardt ikke med at leve op til. Han forfulgte på skrømt damerne hen ad gangene under deres frydefulde hvin og skrig, og de så ligesom Lone frydefuldt frem til hans næste besøg. Men det måtte jo slutte brat, en sådan ballade kunne man ikke have i et alvorligt statskontor. Jeg fik en henstilling om at undgå hans besøg i departementet.

Modgang og sygdom

Tiden efter skilsmissen er præget af en klart nedadgående linje i Eckhardts produktion. Økonomien tegnede sig kaotisk med stadig stigende afhængighed og gældsforpligtelser til de kunsthandlere som leverede hans materialer. Samtidig hæmmede savnet af et fast tilholdssted hans maleriske udfoldelser.

Under disse vilkår skete der gentagne frembrud af hans maniodepressive anlæg. Der var i denne henseende tale om en tydelig årsrytme. Depressionerne meldte sig når efterårsmørket satte ind i november. I denne fase søgte Eckhardt humøret styrket ved at kaste sig ud i voldsomme drukorgier, der jævnligt afsluttedes med voldsomheder, politiindgreb og aflevering på lukket afdeling. Herefter gik turen regelmæssigt til Sindssygeanstalten Nykøbing Sjælland. Her befandt Eckhardt sig i begyndelsen rimelig godt i selskab med malerkollegaen Karl Bovin og jazz-manden Leo Mathisen. Senere blev han mere forbeholden. I et brev af 31.1.1955 heder det:

I gamle dage var der en afdelingslæge, der hed Jørgen Ravn – han er nu overlæge i Middelfart, han fandt et rum til mig, hvor jeg kunne male. Han var meget upopulær mellem patienterne, men mig har han altid været flink overfor... Nå, nok var Ravn upopulær – men jeg har aldrig hørt så mange klager som nu. Hvordan kan det så være?

Maleriet af Lundbækgård kom i Poul Henningsen: Hvad med kulturen. 1933
(Fotografisk genoptryk 1968, side 47). PH har nok set det på Kunstnernes Efterårsudstilling

Når Eckhardts tilstand i nogen grad var stabiliseret, blev han som regel udskrevet til familiepleje på en nærliggende landejendom, Lindegården hos Else Hansen, som Eckhardt satte pris på. Men der var også slanger i det paradis. Hendes kæreste var uligevægtig og jaloux. Det resulterede i så megen uro, at Eckhardt døjer med at opholde sig der. 31.5.1955 sidder han på en cafe i Nykøbing og skriver om skærmydslerne på Lindegården:

Men nå – hvad fanden rager det egentlig mig. Og om også han slår Else ihjel bliver jeg siddende her – jeg vil fanneme ikke blandes ind i den affære...I aftes syntes man det var synd [kæresten havde forsøgt selvmord] og man følte faktisk med manden – i dag kunne man godt have ønsket ham ad helvede til, da man kan se, at han er ikke andet end en fidusmager – af meget lille format...nu sidder man og ved fanneme ikke om man »tør« vove at komme hjem – for jeg vil ikke blandes ind i det møj.- selvfølgelig kunne jeg gå ned på hospitalet igen og bliver der foreløbig – men jeg vil trods alt hellere være hos Else – jeg har nemlig tabt alt for hospitalet – jeg synes at det hele er anlagt på personalets behagelighed og ikke på patienternes.

I begyndelse af 50erne var Eckhardts økonomi helt i bund. Det fandt jeg og nogle andre venner en delvis løsning på. Vi satte Eckhardt på aktier: indbetalte hver 100 kr. om måneden og fik til gengæld et maleri, når året var gået. Pengene udbetaltes så til Eckhardt månedsvis, hvilket forhindrede at alt blev sat overstyr i et kæmpekalas. Systemet fungerede godt en tid, og i samme periode fik Eckhardt støtte af en brav yngre pige, Gudrun Nimb Lassen. Den pågældende dame havde en eller anden forbindelse med Lauritzens rederier og havde fået til opgave af fremskaffe en serie akvareller til rederiets skibe. Hun skaffede Eckhardt leverancen, og der udviklede sig efterhånden et varmt forhold mellem dem. Hun var en tiltalende og fornuftig pige, som var ham til megen støtte i hans sidste år. Hun gjorde hvad hun kunne. Men Eckhardt stod ikke til at redde. Stakkels lille pige.

Sammenbrud

Mit venskab med Eckhardt fortsatte til hans tragiske død i december 1955. Det sidste brev, jeg fik fra ham, er dateret 29.5.1955, hvorefter

vi kun havde telefonisk kontakt. Den 22.6.1955 modtog jeg en skrivelse fra afdelingslæge Schack Røntorp, Statshospitalet Nykøbing Sjælland, som meddeler, at Eckhardt Johnsen, som har været indlagt på hospitalet fra den 29.10.1954, har ønsket sig udskrevet, idet han har skaffet sig logi hos en gårdejer William Skov [sandsynligvis Else Hansens mand] Unnerødgård pr. Bråde. *Patienten har de sidste dage haft det ret godt, idet han er ret rolig og i ret jævnt humør, men man kan dog ikke anse ham for særlig stabiliseret. På den anden side har man ikke kunnet finde grundlag for at tilbageholde ham, hvorfor man har rettet sig efter hans ønske om at blive udskrevet.*

Sådan lå landet i sommeren 1955. Med efterårets komme indtraf det vante forløb med depression og meget mørkt humør, denne gang træt og trøstesløs uden forsøg på et manisk alkoholkick. Om en dårlig avisanmeldelse skulle have været det sidste stød, kan man ikke vide. Men der er grund til at betone, at Eckhardt i forvejen var skadet af dødelige sår og i realiteten havde opgivet at finde sig til rette i tilværelsen, thi som han siger det i et brev af 12.1.1955: *I det hele taget synes jeg, at det er en forkert verden man lever i.* En decemberdag 1955 tog han konsekvensen heraf: han gik ned og hængte sig i gårdens stald.

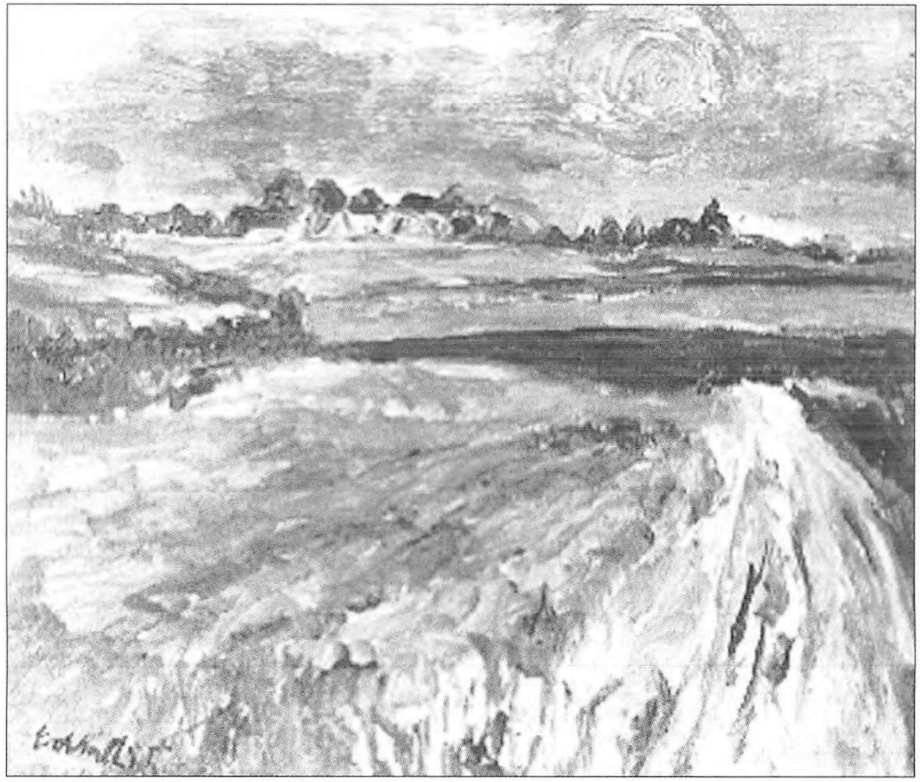

Landskab med sol. Oliemaleri. 1955. Vist på Mindeudstilling Kålund Kloster (Kalundborg) 1980

Eftermælet

Sammen med hans malervenner mente jeg, at Eckhardt havde betydet så meget for Lyngby kirkegård, at det var rimeligt, han fandt sit sidste hvilested her. Selvom han aldrig havde boet i nærheden, var det nok det sted, hvor han havde malet mest. Men det blev afslået. Et andet problem var selvmordet, som vi frygtede kunne forlede præsten til uønskede udtalelser ved begravelsen. Resultatet blev at vennerne bad mig i stedet holde den personlige tale i krematoriet. Jeg påtog mig opgaven og sagde:

Jeg tror vi i dag føler på samme måde som hvis et barn var gået bort. Et barn, som vi holdt meget af, men som lavede sin gale streger, som kaldte på smilet mere og mindre og som ind imellem havde sine alvorlige, sine dybt alvorlige og fortvivlede øjeblikke. Det var vel det, der var så typisk for Eckhardt både i sin kunst og som menneske,

at det oprindelige – jeg tror ingen misforstår mig, når jeg siger – at barnesindet prægede ham. Det kom til udtryk i glæden, når det gik godt og i fortvivlelsen, når han mødte hårdheden, som han helt kapitulerede overfor, hvor han mødte den.

I dag skal det sidste ord ikke siges om Eckhardts kunst, og det tilkommer andre end mig. Men for os der er her i dag, er det ikke først og fremmest Eckhardts kunst med dens store skønhedsværdier, vi ønsker at sige ham tak for. Det vi vil sige ham tak for er de lyse timer ham gav os, når vi hyggede os, når han hyggede sig med os på sin drengede facon.

Lyngby Kirkegård, 1946 – et af Eckhardt mange kirkegårdsbilleder.
Tilhører Jørgen Nielsen

For os alle har han af og til tændt et lys eller to på den ene eller den anden måde. Vi ved, at Eckhardt ikke har haft det let. Vi der er blevet tilbage i den vinterkulde, du følte så knugende, vil derfor alene erindre os de lys du tændte for os til trods for, at det var svært for dig.

Med disse ord afsluttede jeg min personlige hilsen til vennen Eckhardt.

Svend Aage Hansen, f. 1919 i Hessellund ved Gørding. Ansat i Det Statistiske Departement 1946-66, heraf som kontorchef siden 1958. Professor i økonomisk historie ved Københavns Universitet 1966-84. Har også undervist på Handelshøjskolen og været aktiv i forbindelse med sparekassesektoren. Har bl.a. skrevet *Økonomisk vækst i Danmark. 1.-2. udgave. 1972-74* og (delvis) *Dansk socialhistorie, bind 7-8, 1980.* Veldrejede erindringer: Sv.Aa. Hansen: *Erindringer*. 2001, hvoraf et uddrag blev bragt i Lokal-årbogen 2001. Se også Dansk. biografisk leksikon. Bind 15. 1980. Side 686-87. Adresse: Stammen 36, 5220 Odense SØ.

Om Eckhardt Johnsens kunst, 1

Af Pierre Lübecker

Anmeldelse af udstillingen Koloristerne, Politiken 1.11.1956. I modsætning til udstillingen det foregående år[12], *omtales årets udstilling*[13] *i overskriften som* Et fint ensemble. *Om Eckhardt Johnsen, hvor bladet gengav* Selvportræt, *skrev Lübecker:*

Desuden er det lykkedes Koloristerne at give deres afdøde kammerat, maleren Eckhardt Johnsen oprejsning. Man skal søge hans billeder i æressalen.

Det nytter ikke at skjule, at han handlede ilde med sit talent, saa længe han levede, og at kurven i hans produktion svingede alt for

uroligt, indtil den i de sidste aar faldt med katastrofal hast. At maatte sige saadan er altid pinagtigt, men sletter man skyggerne ud, mister lysene nu engang deres glans.

I Eckhardt Johnsens tilfælde skal kritikken have medvirket til at slaa ham helt ud[14], og det kan man godt forestille sig. Hans billeder er jo udelukkende malet paa følelse og instinkt, en smertetung ekspressionisme, ofte kaotisk men af og til ogsaa baaret af saa ren og stærk en overbevisning, at man uden videre føler sig grebet.

Nogen klar forestilling om, hvad han ville, havde han næppe, og han sind var aabenbart for splittet og uroligt til, at han langsomt kunne lægge sten på sten i en stadig modningsproces. Oprindeligt følte han sig tiltrukket af van Gogh, drejede så en tid af mod naivismen og fandt omkring 1940 en form, der tillod ham at tolke sine heftige stemninger gennem lyset og farverne i naturen; de aabne marklandskaber, han dengang malede, kirkegaardene og motiverne fra Dyrehaven beskriver ikke virkeligheden, men hans melankolske følelser. I stedet for vedblivende at lægge øret til sit eget bryst, piskede han imidlertid farverne op til stadig heftigere udladninger, indtil der til slut ingen dækning var at finde for udtrykket i hans oplevelser. Det tjener imidlertid Koloristerne til ære, at denne mindeophængning barmhjertigt skjuler denne side af hans produktion, så man møder Eckhardt Johnsen, som han var, naar han var bedst[15].

Pierre Lübecker skrev også om EJ i 2. udgave af Weilbachs Kunstnerleksikon (ca. 1950):

Eckhardt Johnsen tilhører den Gruppe af Kunstnere, som i Begyndelsen af 30'erne fik deres Gennembrud med en dyster mørkstemt Landskabskunst. Han er en udpræget Dramatiker, hvis Billeder afspejler et eruptivt Temperaments stærke, hektiske Naturoplevelser. Disse er oftest knyttet til de Stemninger, der opstaar i Naturen, naar to Belysninger brydes. Han hæfter sig ogsaa i sit Motivvalg ved det forgængelige. Herom vidner de talrige Kirkegaardsbilleder. Det forstandsbetonede, registrerende ligger ham fjernt. Han arbejder frit, improviserende baade med Farven og med Kompositionen, som kan forekomme noget kaotisk. E.J.s Farveskala domineres af sort, de brune jordfarver og en rigt varieret skala af grønne. Hans Følelse for Nuanceringen af det atmosfæriske er i høj Grad medvirkende til at give hans Billeder deres Karakter.

Om Eckhardt Johnsens kunst, 2

Af Kai Mottlau[16]

En mørk decemberdag sidste år fik vi meddelelsen om Eckhardt Johnsens død. Et hektisk og uroligt sind havde fundet den store ro. Det skulle være slut – han ville det selv. Vi, der kendte ham, vidste jo nok, at det stod galt til med ham, og anede, at der kunne ske en kortslutning. Hans billeder fra de seneste år næsten afspejlede, hvad der ville komme. I dem alle glødede en luende sol, der for hvert billede blev stærkere og stærkere – ja de næsten sprængte billedrammen. – Alligevel kom hans død bag på os – han var jo dog kun 44 år, og vi håbede, at han ville stå krisen igennem. Selv om der var dispositioner i ham til et ulykkeligt sind, må man se den direkte årsag til tragedien i hans kamp med sit maleri. Selv om han udadtil, i den sidste tid dog mere og mere afdæmpet, forsvarede sine brændende sol-billeder, var han inderst inde godt klar over, at de var ved at gå i opløsning. Og med fortvivlelse og tiltagende usikkerhed søgte han at finde sig selv – at finde den tone, der før i tiden ofte hævede hans

arbejder op til fin og ægte kunst. I en sådan situation kunne ingen hjælpe – og han følte sig uendelig ensom. En hård blad-kritik[17] ramte ham som lynet og gjorde ikke situationen bedre. Som så ofte før søgte han ud på landet for måske dér at finde sig selv; og derudefra ringede han lige til det allersidste til de mennesker, han mente kunne hjælpe ham med det stående spørgsmål til os: »Hvordan skal jeg komme i gang igen?« Og trods det, at alle gjorde deres bedste for at hjælpe ham – så fandt han altså ikke det løsen, der kunne redde ham; og dermed forsvandt også eksistensmulighederne.

Han følte sig fortabt

Det er ikke min sag at analysere Eckhardt Johnsens kunstneriske virke, men så meget kan vel siges, at han har frembragt en række, ofte mørkstemte, sensitive billeder, til tider af stor malerisk skønhed. Hans motivverden ejede ikke større variationer: rytmiske marker med fjerne horisonter, eller kirkegårde med træernes kroner, der bøjer sig over de tyste gravsteder. Hans malemåde var impulsiv og urolig – til tider eruptiv, men hans sind rummede dyb refleksion og stille melankoli, som gennemtrængte hans ydre uro og levede videre i hans billeder. Og maler var han – en zigeuner måske, men kunstner i hver nerve – naturlig og ægte – og det er disse egenskaber, vi vil erindre hos vor døde malerven.

Litteraturhenvisninger
Dorthe Falcon Møller: Eckhardt Johnsen, i: *Weilbach Dansk Kunstnerleksikon. 3. udg. bind 4. 1995 . side 166.* Artiklen indeholder yderligere litteraturhenvisninger.

Stig Hegn: Værkfortegnelse Eckhardt Johnsen 1928-1955. 2002. 4 sider plus Folmer Vejløs artikel om EJ, i: http://www.bramming-egnsmuseum.dk (Egnsmuseets hjemmeside)

1. I lokalårbogen for 1990 har journalisten Gantzel Lauridsen (1923-1998) i en artikel *Eckhardt Johnsen – maleren med rod i Gørding* med undertitlen *Et portræt og en hyldest fra en fætter* ristet en smuk, harmonisk minderune over Eckhardt. Der er imidlertid noget at tilføje. Eckhardt var netop ikke harmonisk, men kontroversiel og problemfyldt.
2. 1882-1929. Bedstefar Laust Johnsen levede 1847-1926, mens hans bedstemor, Ane levede 1850-1930. Om hende: se også: Krestine Frøsig: Et borgerjubilæum i Gørding [Ane Johnsen, 1929]. I: Træk af Gørding sogns historie. Bind 1. 1994. Side 91-92, illustreret.
3. 1885-1958, iflg. mail 23.3.02 fra Stadtarchiv Göttingen >R.Lohmar@goettingen.de <
4. 1886-1967, kaldet *Skuespiller Johnsen* – se billederne af ham i artiklen om Gørding Sognearkiv – drev biografen 1918-33, [det forlyder, at det var her, Eckhardt hurtigt lærte at tale dansk! red.]. Hans scrapbøger er en værdifuld lokalhistorisk kildesamling, som han overlod byens bibliotek og som nu beror på Gørding sognearkiv. I Lokal-årbogen 1992 har Gantzel Lauridsen tegnet et positivt billede af onkel Niels i artiklen *Skuespiller Niels Johnsen, Gørding - et hyldestportræt af min morbror.*[se også: Træk af Gørding sogns historie. Bind 1. 1994. Side 96 om en wienerdreng, der fik penge til hjemrejse. Og på side 100, hvorefter NJ samlede ind til de fattige ved juletid. red]. Mie blev født 1879, mens John [udtaltes *Jon]* blev født i 1885 (Kraks Vejviser 1930 anføres en grosserer John Johnsen, Hyskenstræde 10.2, København K. BYen 8379(red). Og onkel Marius: Om denne sin fader har Gantzel Lauridsen også leveret et positivt portræt *En banebrydende gårdejer og sparekassedirektør* i Lokal-årbogen 1995.
5. derfor er det også pudsigt, at Eckhardt senere opkalder sit barn efter ham. Om sønnen Hans Johnsen har vi få oplysninger ud over at han skulle have været ved postvæsenet, og nu er død. (red)
6. fortalt mig af førstelærer ved Gørding skole, J. Larsen-Petersen

7. Kunstnernes Efterårsudstilling blev oprettet i 1900. red
8. Poul Henningsen: Hvad med kulturen. Fotografisk genoptryk 1968, side 47. Billedet er i øvrigt ikke identisk med det, der bringes af Gantzel Lauridsen i hans artikel i Lokal-årbogen 1990.sh
9. 1912 -2001, se i øvrigt Weilbach Dansk Kunstnerleksikon. Bind 5. 1995. Side 237-38.
10. Et par år efter gik han ind i sammenslutningen Høstudstillingen og var medlem der 1944-46. Senere sluttede han sig til Koloristerne 1943, 1946-52 og 1954-57. Desuden repræsenterede han Ung dansk Kunst i Den frie Udstillings bygning 1945, udstillede 1946 i Nordisk Kunststævne i Fredericia, Unionen Fredericia 1947, Dansk Kunst i Göteborg 1950. Nordisk Konst Helsingfors 1950 og Cromisterne 1953.
11. Samtale med Jørgen Fastholm 6.3.02. JF skrev den positive nekrolog i L&F 15.12.55 over EJ. Fastholm gav desuden følgende oplysning med et smil: *når han malede i Odsherred havde han en flaske portvin hængende på staffeliet, i stedet for at have en sten til at holde det mod vinden. En gang imellem kom Birch så og så om billedet var ved at være færdig , så tog han det og stillede det ind i sit skur, så det ku tørre, og så fik EJ lærred til et nyt maleri. Det gik ret hurtigt somme tider. Det var et godt udtryk for det danske kunstmarked i de dage.* (red.)
12. Anmeldt bla. den 12.11.1955 i Politiken (Pierre Lübecker), Information (Maria Marcus), Berlingske Tidende (Kai Flor) og Socialdemokraten (Jan Zibrandtsen)
13. Anmeldt den 1.11.1956 i bl.a. Politiken (Pierre Lübecker), Information (Maria Marcus), Land og Folk (Jørgen Fastholm)
14. Denne påstand fremføres i: Gantzel Lauridsen, J.: Eckhardt Johnsen – maleren med rod i Gørding. Lokal-årbogen, 1990, side 90-93, hvor JGL giver Pierre Lübecker skylden. PL anmeldte Koloristernes udstilling i Politiken 12.11.1955, hvor han skrev, at *det har været vanskeligt at skabe et ensemble*, til dels fordi 6 medlemmer holdt pause. Han fremhævede de to gæstekunstnere og to andre. *Der er der ud over grund til at nævne [5 kunstnere] samt Eckhardt Johnsens psykologiske portrætstudier.* JGLs påstand synes således at være fri fantasi (lige som hans påstand om EJs forhold til biblen!)
15. Udstillingen havde hovedvægten på EJs værker fra 1949 og 1950, der udgjorde 10 af de 23 udstillede billeder. sh
16. Fra: Koloristernes katalog, 1956
17. KM specificerede ikke, hvilket blad der er tale om, og også Pierre Lübecker (Politiken) fandt hans forklaring plausibel, jvf. ovenfor.